

Nr 44

Utlåtande i anledning av motioner angående företagssparande och delägarskap i företag för anställda.

Utskottet behandlar i detta utlåtande i ett sammanhang

A) de likalydande motionerna I: 90 av herr *Bohman m. fl.* och II: 105 av herr *Holmberg m. fl.*, vari yrkas att riksdagen skall hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag rörande ett system innefattande delägarskap i företag enligt i motionerna angivna riktlinjer;

B) de likalydande motionerna I: 822 av herr *Eric Peterson* och II: 961 av fru *Nettelbrandt* och herr *Wedén*, vari yrkas att riksdagen skall hos Kungl. Maj:t hemställa »att en parlamentarisk utredning tillsättes under medverkan av företrädare för arbetsmarknadens parter och erforderlig expertis med uppgift att avge förslag om hur från det allmännas sida metoder att ge löntagarna andel i ett långsiktigt företagssparande kan stimuleras»;

C) motionen II: 434 av herr *Sjönell*, vari hemställes att riksdagen skall hos Kungl. Maj:t »anhålla om utredning i syfte att skapa möjligheter för företag att av vinstmedel bygga upp personalfonder i enlighet med vad som har anförts i motionen».

Motiveringen till yrkandet i de under A nämnda motionerna redovisas i de likalydande motionerna I: 97 och II: 113.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionerna från Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Landsorganisationen i Sverige (LO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) och Tjänstemännens centralorganisation (TCO).

Motionerna

I motionerna I: 90 och II: 105 diskuteras vinstandelssystemet som en metod att främja ägandespridningen i samhället. En fördel med systemet är enligt motionärerna att historiskt betingade och i dagens läge omotiverade motsatsförhållanden mellan arbete och kapital, mellan anställda och arbetsgivare, på längre sikt kan undanröjas. Inom företagen kan känslan av ett gemensamt ansvar och en gemensam målsättning främjas. Vinstandelssystemet bör, anser motionärerna, utformas så att det bereder de anställda delägarskap. Vinstandelarna bör därför tillfalla de anställda i form av andelar i företaget, varigenom en faktisk, årligen återkommande ägandespridning skulle komma till stånd. Systemet anses vara förknippat med många

tekniska problem, bl. a. i beskattningshänseende, vilka motionärerna vill ha närmare utredda.

I motionerna *I: 822* och *II: 961* uppges att företagens självfinansieringsgrad minskat sedan 1950-talet, en utveckling som enligt motionärerna är ägnad att inge oro med hänsyn till ekonomins tillväxtförmåga. Åtgärder i syfte att öka sparandet inom företagen bör därför vidtas. En ökning av företagssparandet skulle emellertid medföra ogynnsamma effekter från fördelningspolitisk synpunkt så till vida att utrymmet för löneförhöjningar skulle minska och en förmögenhetsutjämning motverkas. Dessa nackdelar kan emellertid, anser motionärerna, elimineras om inte blott aktieägarna utan även de anställda blir delaktiga i ett långsiktigt företagssparande. I motionerna anges vissa riktlinjer för ett sådant system. De anställda tänkes få andelar av de vinstmedel som hålls kvar inom företagen. Dessa andelar bör inte vara fritt disponibla för de anställda utan endast den årliga avkastningen därav. En anställd som övergår från ett företag till ett annat avses få behålla sin andel i det förra företaget. Risker för förluster vid konkurser och nedläggningar av företag bör täckas genom ett försäkringssystem. Särskilda regler bör utformas för den skattemässiga behandlingen av andelarna och avkastningen av dessa. Reglerna bör avvägas så att de stimulerar till införande av det föreslagna systemet.

Företagen är, framhålles i motionen *II: 434*, för sin expansion beroende av en relativt hög självfinansieringsgrad. Samtidigt ställer bl. a. de anställda krav på att få en skälig andel av vad företagen avkastar. De intressekonflikter som sålunda kan uppkomma bör enligt motionären kunna lösas om de anställda får möjligheter att själva i större utsträckning bestämma över de medel som hålls inne hos företagen. En lösning skulle vara att företagen av en del av det överskott som hålls inne fick bilda någon form av personalfonder, vilkas förvaltning anförtröddes åt de anställda. Avkastningen av fonderna borde utgå på ungefär samma grunder som utdelningen till aktieägarna.

Tidigare behandling av liknande förslag

Motioner med förslag om utredning rörande vinstandelssystem har förekommit vid 1949, 1952 och 1956 års riksdagar. Samtliga har väckts från folkpartihåll. År 1956 avstyrkte bankoutskottet (utl. 1956: 22) motionerna bl. a. under hänvisning till att det borde ankomma på arbetsmarknadsparterna själva att, i den mån så ansågs påkallat, ta initiativ till att frågan om vinstandelssystem prövades. En statlig stimulans av olika vinstandelssystem ansågs kunna medföra en uppluckring av det tillämpade kollektivavtalssystemet och sannolikt inte vara förenlig med den solidariska lönepolitik som dittills bedrivits. Vid samtliga tre tillfällen reserverade sig folkpartiets företrädare i vederbörande utskott för bifall till motionerna. Riksdagen avtog emellertid dessa yrkanden.

Motioner med samma hemställan som i motionerna *I: 822* och *II: 961* och med

i huvudpunkterna samma motivering väcktes från folkpartihåll vid 1968 och 1969 års riksdagar. Vid remissbehandlingen avstyrktes motionerna båda åren av de tillfrågade fyra stora arbetsmarknadsorganisationerna. Utskottet hänvisade härtill i sitt yttrande förra året (utl. 1969: 42). Någon bedömning av funktionsdugligheten hos det i motionerna skisserade systemet eller av dess effekt från samhällsekonomisk och fördelningspolitisk synpunkt gjorde utskottet inte. Eftersom förslaget avsåg en ändrad konstruktion av de anställdas lokala arbetsersättning borde det enligt utskottets uppfattning ankomma på arbetsmarknadsparterna att avgöra om det föreslagna systemet skulle provas och hur det i så fall borde utformas i detalj. Utskottet avstyrkte motionerna och riksdagen beslöt i enlighet härmed. Folkpartiets företrädare i utskottet reserverade sig för bifall till motionerna. De anförde därvid att ett system med medel för de anställda i företagens långsiktiga sparande skulle stärka företagssparandet utan att några fördelningspolitiskt oroande konsekvenser skulle inträffa. Systemet skulle vidare, ansåg de, som en värdefull bieffekt få en ökad intressegemenskap mellan företagens ägare och anställda.

I partimotioner på företagsdemokratins område från moderata samlingspartiet vid 1969 års riksdag framfördes tanken på ett vinstmedelssystem som en möjlighet att ge de anställda inflytande och medbestämmanderätt i företagen. Vid remissbehandlingen vann förslaget om en utredning rörande bl. a. detta system inget stöd från de tillfrågade fyra stora arbetsmarknadsorganisationerna. Bankoutskottet gick i sitt yttrande (utl. 1969: 41) inte närmare in på förslaget. Det borde kunna förut-sättas, anförde utskottet, att arbetsmarknadsparterna på egen hand kunde svara för utrednings- och försöksverksamhet om de fann en sådan påkallad. I en reservation mot utskottets beslut att avstyrka motionerna yrkade företrädarna för moderata samlingspartiet på att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle hemställa om utredning av lämpliga former för vinstandelssystem. Riksdagen följde utskottet.

Remissyttrandena

De fyra tillfrågade organisationerna avstyrker alla de i motionerna framlagda förslagen, i flera fall under hänvisning till sina tidigare yttranden över motioner i samma ämne.

LO framhåller allmänt att förslagen för arbetstagarnas del gäller ett val mellan kontant ersättning eller på något sätt fonderade medel som skulle ägas av de anställda men inte fritt kunna disponeras. Med hänsyn härtill anser *LO* att detta är en naturlig fråga för förhandlingar mellan arbetsmarknadsparterna, i vilken statsmakterna genom en utredning eller på annat sätt knappast har skäl att ta ställning. *LO* anser inte heller att en skatteförändring för att gynna vinstandelssystem är aktuell eller önskvärd.

TCO konstaterar att lagstiftningen inte hindrar parterna på arbetsplatserna att träffa överenskommelser av det slag som avses i motionerna. En statlig utredning för att skapa förutsättningar för tillkomsten av denna typ av sparande är därför enligt *TCO* inte nödvändig.

Förslagen i motionerna I: 90 och II: 105 och motiveringen härför behandlas särskilt av SACO och SAF, som båda avstyrker dem. SACO anför bl. a. följande:

SACO finner, att det av motionärerna skisserade förslaget skulle innebära en form av tvångssparande med påtagliga nackdelar för de anställda. Enligt organisationens mening kan en sådan ordning inte införas utan att man inkräktar på utrymmet för framtida löneökningar. För att nå den av motionärerna avsedda målsättningen att sprida ägandet i samhället måste förutsättas, att arbetstagarna tillhöriga medel låses för längre tid. Från arbetstagar synpunkt kan det inte vara önskvärt att byta ut en likvid tillgång, som kan användas för konsumtion eller sparande efter individens eget skön, mot en illikvid tillgång bunden i företaget. En påtaglig risk föreligger vidare för arbetstagarna att de kan förlora sina inestående tillgångar vid konkurser och motsvarande.

SAF säger sig dela motionärernas uppfattning att ägandet bör spridas till en större grupp medborgare. Vidare bör enligt organisationen det riskvilliga sparandet på olika sätt stimuleras. Beträffande motionärernas konkreta förslag anför SAF:

Enligt föreningens uppfattning har tanken på en generell stimulans till införande av vinstandelssystem ett direkt samband med den övergripande frågan om hur fördelningen av företagets resultat på löner respektive kapitalersättning skall ske. Om införandet av en sådan stimulans skall övervägas bör frågan därför enligt föreningens uppfattning göras till föremål för diskussioner mellan parterna på arbetsmarknaden.

Även motionen II: 434 diskuteras särskilt av SACO och SAF. SACO uttalar därvid följande:

Företagens självfinansiering är givetvis av stor betydelse. Emellertid finner SACO det synnerligen tveksamt om de anställda skall engagera sig i företagets finansiella problem. Om ett engagemang kommer till stånd måste sålunda personalinflytandet stärkas väsentligt i företagsdemokratisk riktning. Erfarenheten från tidigare inrättade fonder av liknande karaktär, som den av motionären föreslagna, visar att personalinflytandet vad gäller fondernas förvaltning varit ringa. I det fall motionen föranleder utredning vill SACO för sin del understryka vikten av att fondernas förvaltning skall anförtros de anställda.

SAF konstaterar att motionärens förslag om personalfonder till sin uppbyggnad är en form av vinstandelssystem. SAF bedömer det därför på samma sätt som de i de övriga motionerna framförda förslagen.

Utskottet

I de nu behandlade motionerna påyrkas utredning om system enligt vilka det skulle vara möjligt att inom företagen hålla kvar vinstmedel, som de anställda skulle äga eller i någon form kunna disponera över. De system som anges i de olika motionerna är till sin uppbyggnad likartade, men motiveringarna för dem skiljer sig från varandra. I motionerna I: 90 och II: 105 är syftet i första hand att främja en spridning av ägandet, medan i motionerna I: 822 och II: 961 samt II: 434 främst hänvisas till behovet av att öka sparandet inom företagen.

Utskottet vill nu, liksom vid sin behandling av förslag tidigare år om långsiktigt företagssparande för anställda, betona att utskottet till grund för sitt ställningstagande inte lägger någon bedömning av de i motionerna angivna systemens funktionsduglighet eller effekten från samhällsekonomisk och fördelningspolitisk synpunkt. Eftersom förslagen avser en ändrad konstruktion av de anställdas totala arbetsersättning bör det enligt utskottets uppfattning ankomma på arbetsmarknadens parter att avgöra om systemen skall prövas och hur de i så fall skall utformas i detalj.

Arbetsmarknadens huvudorganisationer har ställt sig avvisande till den i motionerna begärda utredningsverksamheten i ämnet. Inte heller utskottet vill förorda någon sådan.

Aberopande vad här anförts hemställer utskottet

1. att riksdagen avslår motionerna I: 90 och II: 105;
2. att riksdagen avslår motionerna I: 822 och II: 961;
3. att riksdagen avslår motionen II: 434.

Stockholm den 14 maj 1970

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNÉLL

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ståhle (s), Åke Larsson (s), Palm (s), Åkerlund (m), Mattsson (cp), Stadling (s) och Annerås (fp);

från andra kammaren: herrar Regnéll (m), Hagnell (s), Börjesson i Glöminge (cp), Larsson i Umeå (fp), Rask (s), Haglund s), Stridsman (cp) och Brännström (s).

Reservation

av herrar *Annerås* (fp) och *Larsson* i Umeå (fp), vilka ansett

dels att utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

»Företagens självfinansieringsgrad har sedan 1950-talet minskat påtagligt. Detta förhållande är ägnat att inge oro dels med hänsyn till ekonomins tillväxtmöjligheter, dels därför att den ökade tonvikten på det offentliga sparandet leder till en koncentration av makten över kapitaltillgångarna till samhälleliga instanser. Mot denna bakgrund är det angeläget att företagssparandet stimuleras så att utrymme skapas för en tillfredsställande självfinansiering inom näringslivet.

Ett företagssparande av det slag som skisseras i motionerna I: 822 och II: 961

skulle vara väl ägnat att tillgodose här antydda önskemål. Ett system med andel för de anställda i företagens långsiktiga sparande skulle öka företagssparandet utan att några från fördelningssynpunkt negativa konsekvenser skulle inträffa. Som en värdefull bieffekt skulle det få en ökad intressegemenskap mellan företagens ägare och anställda. Från båda dessa utgångspunkter borde motionärernas förslag vara av intresse för arbetsmarknadens parter.

Att utredning och genomförande av det projekt som anges i motionerna I: 822 och II: 961 kräver aktiv medverkan från arbetsmarknadsparternas sida innebär inte att statsmakterna skall förhålla sig passiva på detta område. Fastmer bör de verka för att få förutsättningarna för ett långsiktigt företagssparande av föreslagen art prövade. En parlamentarisk utredning i detta syfte, inrymmande också företrädare för arbetsmarknadens parter och erforderlig expertis, är enligt utskottets mening önskvärd. Utskottet tillstyrker alltså motionerna I: 822 och II: 961.

De önskemål om utredning som anges i motionerna I: 90 och II: 105 samt II: 434 synes på vissa punkter stämma mindre väl överens med dem som utskottet ovan givit uttryck för. Utskottet avstyrker därför dessa motioner.»

dels att punkten 2 i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»2. att riksdagen med bifall till motionerna I: 822 och II: 961 hos Kungl. Maj:t hemställer om utredning rörande andel för de anställda i långsiktigt företagssparande i enlighet med vad utskottet ovan anförde;»

Särskilt yttrande

av herrar *Mattsson*, *Börjesson* i Glömminge och *Stridsman* (alla cp), vilka anförde:

Enligt vår uppfattning är det av bl. a. samhällsekonomiska och fördelningspolitiska skäl önskvärt att — som föreslås i motionen II: 434 — försöka stimulera företag att avsätta vinstmedel till fonder inom företaget vilka förvaltas av personalen. Som utskottet framhåller bör det dock i första hand ankomma på arbetsmarknadens parter att närmare pröva frågan.